

Nr 216.

Ankom till riksdagens kansli den 18 juni 1946 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 304 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 maj 1946, föreslagit riksdagen att till Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birger Andersson m. fl.* (I: 370) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson i Skövde m. fl.* (II: 560), i vilka hemställts, att riksdagen måtte lämna utan bifall den i Kungl. Maj:ts proposition nr 304 föreslagna investeringen för uppförande av en tredje kalkugn vid Kvarntorp och att utskottet måtte föreslå den reducering av nyteckningen, som härav betingas.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionen I: 370.

Svenska skifferoljeaktiebolaget bildades i januari 1941 med ett aktiekapital av 15 000 000 kronor, varav staten tecknade 14 999 400 kronor. År 1942 ökades aktiekapitalet med 11 000 000 kronor till 26 000 000 kronor. Ökningen finansierades med ett statsanslag å motsvarande belopp. Bolaget bedrev ursprungligen sin verksamhet endast vid Kvarntorp i Ekeby socken av Örebro län. Jämlikt medgivande av 1943 års riksdag (r. skr. nr 49) överfördes emellertid den 1 juli samma år flottans skifferoljeverk vid Kinne-Kleva å Kinnekulle till bolaget. Då bolaget såsom likvid för Kinne-Klevaverkets tillgångar, vilka vid tiden för övertagandet voro uppförda i statsräkenskaperna med ett värde av 3 239 059 kronor 95 öre, till statsverket utgivit aktier i bolaget å nominellt 3 200 000 kronor, uppgår bolagets aktiekapital för närvarande till 29 200 000 kronor. Enligt statsräkenskaperna utgjorde tillgångsvärdet å statens aktier i bolaget efter överförandet av Kinne-Klevaverket 29 238 459 kronor 95 öre.

Jämlikt beslut av 1943 års riksdag (r. skr. nr 49) har bolaget dessutom för ytterligare utbyggnad av anläggningarna vid Kvarntorp och Kinne-Kleva av staten beviljats ett lån å 25 600 000 kronor.

År 1944 beslöt riksdagen (r. skr. nr 392) att dels efterskänka ifrågavarande lån dels ock för budgetåret 1944/45 anvisa till avskrivning av lånet ett anslag av 25 600 000 kronor samt till avskrivning å statens aktier i skifferoljebolaget ett anslag av 29 238 400 kronor. Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 30 juni 1944 har därefter i statsräkenskaperna lånet avskrivits per den 1 juli samma år samt statens innehav av aktier i bolaget sistnämnda dag nedskrivits till 100 kronor. I bolagets balansräkning per den 30 juni 1945 har vidtagits mot det efterskänkta lånet svarande avskrivningar å anläggningarna vid Kvarntorp och Kinne-Kleva samt utjämning av den från föregående år balanserade förlusten. Någon nedskrivning av aktiekapitalet har däremot icke ägt rum i bolagets räkenskaper.

1944 års riksdagsbeslut avsåg även ett godtagande av vissa principer för prissättningen å bolagets produkter, så länge försvaret vore den väsentliga avnämaren av dessa. Dessa principer inneburo, att bolagets oljepris skulle fastställas så, att det lämnade full täckning för de direkta driftskostnaderna samt kostnaderna för anläggningarnas underhåll och vidmakthållande. Till sistnämnda kostnader skulle även hänföras utgifter för större, mera sällan förekommande ombyggnads- och reparationsarbeten, för vilka det vore lämpligt att medel tidvis funnes reserverade. Priset skulle därjämte medgiva utgifter för teknisk forskning och utveckling inom bolagets verksamhetsområde men däremot icke några avskrivningar och räntor å anläggningskapitalet.

I skrivelse den 20 december 1944 till dåvarande statsrådet Rubbestad anhöll styrelsen för skifferoljebolaget om direktiv rörande den fortsatta driften vid bolagets anläggningar. Styrelsen anförde, att styrelsen vid handläggning av många frågor av drifts-, underhålls- och investeringsnatur för de båda skifferoljeverken vid Kvarntorp och Kinne-Kleva funnit, att det för fattandet av riktiga avgöranden vore nödvändigt att taga hänsyn till huruvida driften vid ettdera eller båda verken skulle uppehållas endast så länge försörjningsläget på oljemarknaden krävde detta eller om verksamheten borde planeras och ledas så som lämpligen borde ske, därest produktionen skulle fortsätta även efter kriget under en längre tid. För bedömande av denna fråga överlämnade styrelsen jämte skrivelsen en promemoria, vari behandlades dels den dittills bedrivna verksamheten och de resultat, som driften vid de utbyggda anläggningarna väntades giva, sedan fullt fortfarighetstillstånd uppnåtts, dels ock de förutsättningar, som funnes att genom rationaliserings- och kompletteringsåtgärder förbättra driftresultatet. Enligt promemorian skulle, även om driften vid Kinne-Klevaverket rationaliserades, densamma lämna ett betydande underskott. Styrelsen föreslog därför, att driften vid Kinne-Klevaverket skulle få nedläggas, så snart försörjningsläget i fråga om flytande bränsle inom landet medgäve detta. I fråga om anläggningarna vid Kvarntorp funnes emellertid enligt styrelsens uppfatt-

ning möjligheter att genom rationaliseringar och anläggningar för tillvaratagande av biprodukter komma fram till ett ekonomiskt resultat, som skulle medgiva amortering och förräntning på det nya kapital, som för nämnda ändamål investerats i företaget. Styrelsen ansåge därför att förutsättningar förelåge för att skifferoljeverket i Kvarntorp skulle kunna betraktas som ett normalt långtidsföretag. Styrelsens ställningstagande till frågan om fortsatt drift eller driftsnedläggelse vid Kvarntorp motiverades även av hänsyn till verkets betydelse som beredskapsreserv. Man kunde icke med bestämdhet säga om järnkonstruktioner, rörledningar och murverk vid driftsnedläggelse kunde omses, så att de efter ett antal år åter kunde tagas i bruk utan att större ombyggnad behövde förekomma. Man måste därför räkna med en kapitalförärtning som tillsammans med kostnaderna för nödvändiga underhållsarbeten kunde uppskattas till 2 500 000—3 500 000 kronor per år. Själva igångsättandet av verket vid en kris på oljemarknaden skulle taga ett ganska stort kapital i anspråk. För Kinne-Klevaverkets del visade kalkylerna däremot, att det bleve billigare att lägga ned verket än att upprätthålla driften enbart ur beredskapssynpunkt.

Över skrivelsen och promemorian avgåvos infordrade utlåtanden av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, överbefälhavaren, kommerskollegium och 1944 års drivmedelsutredning. Beträffande innehållet i dessa utlåtanden torde få hänvisas till propositionen (s. 3—6).

I skrivelse den 14 februari 1945 från dåvarande statsrådet Rubbestad underrättades styrelsen för skifferoljebolaget om att regeringen delade styrelsens uppfattning, att skifferoljeverket i Kvarntorp borde betraktas som ett normalt långtidsföretag, medan däremot driften vid Kinne-Kleva borde nedläggas, så snart försörjningsläget i fråga om flytande bränsle inom landet medgäve detta. Bolaget borde alltså känna sig oförhindrat att vidtaga alla de dispositioner, som överensstämde med detta regeringens ståndpunktstagande.

Med skrivelse den 10 januari 1946 överlämnade styrelsen för skifferoljebolaget — under hänvisning till att den situation i fråga om tillgången på flytande bränsle inom landet, som förutsattes i nämnda skrivelse den 14 februari 1945 numera inträtt — en av styrelsen utarbetad promemoria beträffande de ekonomiska förutsättningarna för fortsatt drift vid bolagets anläggningar vid Kinne-Kleva. Då styrelsens utredningar visade, att även med omfattande rationaliseringsarbeten driften skulle komma att uppvisa en årlig förlust på närmare 2 000 000 kronor, föreslog Kungl. Maj:t i propositionen nr 1946: 48 riksdagen bl. a. att bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva Svenska skifferoljeaktiebolaget att nedlägga driften vid oljeverket vid Kinne-Kleva.

I en till chefen för handelsdepartementet ställd, den 18 februari 1946 dagtecknad skrivelse har *styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget* framlagt resultatet av vissa undersökningar som styrelsen låtit företaga beträffande möjligheterna att göra den fortsatta driften vid Kvarntorp-anläggningarna räntabel. Styrelsen har i skrivelsen upptagit även frågan om en finansiell rekonstruktion av bolaget. Skrivelsen har såsom bilaga fogats till statsrådsprotokollet.

I skrivelsen uttalas att styrelsen med nuvarande priser på oljemarknaden måste räkna med att bolaget, därest särskilda åtgärder icke vidtagas, kommer att redovisa driftsförluster från och med verksamhetsåret 1946/47. Sedan styrelsen genom förut nämnda skrivelse den 14 februari 1945 erhållit besked om regeringens uppfattning att skifferoljeverket i Kvarntorp borde betraktas som ett normalt långtidsföretag, har styrelsen, framhålles vidare i styrelsens skrivelse, igångsatt vissa rationaliseringsarbeten vid verket i syfte att åstadkomma förbättrat driftsresultat. Dessa arbeten innebära att en skifferkoksförbränningsanläggning och två kalkbränningsugnar uppföras samt att skiffertransporten omlägges från bildrift till järnvägsdrift. Därjämte avser styrelsen att under hösten 1946 påbörja anläggandet av en tredje kalkbränningsugn, som under alla förhållanden synes erforderlig. När dessa anläggningar kommit i full drift, skulle enligt styrelsens beräkningar, under förutsättning att ytterligare prisfall på oljeprodukterna icke inträffar, den årliga driftsförlusten uppgå till cirka 1 600 000 kronor, vartill kommer årliga värdeminskningar å sammanlagt omkring 2 000 000 kronor. På längre sikt skulle sålunda erfordras tillskott från statens sida å cirka 3 600 000 kronor om året, därest anläggningarna skola bibehållas i det skick vari de befinna sig efter genomförandet av styrelsens nyss angivna rationaliseringsplan.

Styrelsen har emellertid övervägt vilka åtgärder som kunna vidtagas för att nedbringa eller helt eliminera den beräknade förlusten. Företagna undersökningar ha givit vid handen, att avsevärda förbättringar skulle kunna uppnås genom vissa nyinvesteringar, vilka skulle omfatta, förutom tidigare omnämnda tredje kalkugn, en anläggning för produktion av gasol, i första hand för bränsleändamål men eventuellt även som råmaterial för en kemisk-teknisk industri, samt ombyggnad av vissa ugnar och därav betingad utvidgning av ångkraftcentral m. m. Dessa investeringar skulle draga en kostnad av 18 200 000 kronor. De förväntas skola medföra bl. a. ökning av produktionen av olja och svavel med cirka 50 procent samt av kraftproduktionen med cirka 160 procent. Sedan nyanläggningarna kommit i fullt bruk, vilket anses kunna ske från och med verksamhetsåret 1951/52, beräknas bolaget lämna ett årligt överskott å 2 700 000 kronor efter avdrag av avskrivningar å såväl gamla som nya anläggningar samt ränta å nyanläggningskapitalet.

De nu angivna nyanläggningarna anser styrelsen böra uppföras successivt under femårsperioden den 1 juli 1946—den 30 juni 1951. I första hand skulle den tredje kalkugnen och gasolanläggningen uppföras samt ett av ugnshusen ombyggas. Kostnaderna för denna första utbyggnadse¹app beräknar styrelsen till 10 700 000 kronor.

Med utgångspunkt från nyss angivna utbyggnadsprogram har styrelsen framlagt resultatberäkningar för tiden till och med räkenskapsåret 1951/52. Enligt dessa skulle någon förlust för bolaget icke behöva uppstå för innevarande räkenskapsår under förutsättning att underskottet på driften vid Kinne-Kleva under räkenskapsåret icke komme att belasta bolaget. För de därpå följande tre räkenskapsåren räknar emellertid styrelsen med årliga underskott, efter avräkning av ränta och avskrivning å nyanläggningarna

men däremot ej å de gamla anläggningarna, å sammanlagt 3 359 000 kronor. Därefter skulle enligt beräkningarna uppkomma överskott å rörelsen, vilka dock först från och med räkenskapsåret 1951/52 skulle fullt täcka även erforderliga avskrivningar å de gamla anläggningarna.

Vad beträffar frågan om en finansiell rekonstruktion av bolaget framhåller styrelsen i skrivelsen, att kostnaderna för större delen av bolagets anläggningar på grund av flera orsaker blivit onormalt stora. Sålunda har uppförandet av anläggningarna med hänsyn till det trängande behovet av flytande bränslen måst forceras under en tid med exceptionellt höga priser och ofta under mycket ogynnsamma väderleksförhållanden. Vidare har anläggningarnas säregna karaktär medfört betydande utgifter för experiment. De merkostnader, som uppstått på grund av dessa förhållanden, böra enligt styrelsens åsikt helt bortskrivas. De därefter erhållna värdena skulle anses vara normala anläggningskostnader, vilka borde kvarstå i balansräkningen såsom anskaffningsvärden. Dessa anskaffningsvärden måste därefter reduceras med förslitningsavdrag för den tid anläggningarna varit i bruk. Styrelsen föreslår emellertid, att anskaffningsvärdena därjämte redan per den 30 juni 1946 reduceras med beräknade förslitningsavdrag för femårsperioden 1946/47—1950/51, d. v. s. den tidrymd varunder driften vid oljeverket i Kvarntorp icke förväntas fullt täcka erforderliga avskrivningar å de nuvarande anläggningarna.

Av de i styrelsens skrivelse angivna beräkningarna och uppställningarna framgår, att de ursprungliga anskaffningskostnaderna för bolagets anläggningar vid *Kvarntorp* den 30 juni 1945 uppgingo till 76 689 000 kronor. Kostnaderna för nyanläggningarna under räkenskapsåret 1945/46 beräknas uppgå till 4 596 000 kronor. De normala anläggningskostnaderna vid utgången av nämnda räkenskapsår, d. v. s. de totala anläggningskostnaderna 81 285 000 kronor efter avdrag av merkostnader betingade av kristidsförhållandena, uppskattas till 26 220 000 kronor. Förslitningsavdragen för tiden t. o. m. den 30 juni 1946 beräknas till 4 696 000 kronor och motsvarande avdrag på de nuvarande anläggningarna för femårsperioden 1946/47—1950/51 till 9 784 000 kronor. Om i enlighet med styrelsens nyss angivna förslag de normala anläggningskostnaderna per den 30 juni 1946 reduceras med dessa förslitningsavdrag, skulle erhållas ett nettovärde på anläggningarna av 11 740 000 kronor.

En jämförelse mellan de nuvarande bokföringsvärdena och nämnda nettovärde giver till resultat ett avskrivningsbehov av 13 847 000 kronor för anläggningarna vid *Kvarntorp*.

Vad angår oljeverket vid *Kinne-Kleva* framhåller styrelsen att dettas bokförda nettovärde per den 30 juni 1945 uppgick till 2 319 000 kronor. Under räkenskapsåret 1945/46 ha tillkommit anläggningskostnader å cirka 247 000 kronor. Det totala bokföringsvärdet den 30 juni 1946 skulle sålunda uppgå till 2 566 000 kronor. Då bolaget icke har några utsikter att kunna förränta och amortera detta kapital, anser styrelsen, att anläggningarna vid bokslutet

den 30 juni 1946 böra nedskrivnas till 100 000 kronor, motsvarande det ungefärliga jordbruksvärdet för bolagets jordområden vid Kinne-Kleva.

Det totala nedskrivningsbehovet beträffande bolagets samtliga anläggningar skulle sålunda uppgå till 16 313 000 kronor. Nedskrivningarna böra enligt styrelsens förslag täckas genom nedsättning av aktiekapitalet.

Enligt styrelsens mening bör aktiekapitalet emellertid därutöver nedsättas med ytterligare belopp. I första hand föreslås sålunda, att täckning för den beräknade förlusten under de tre närmaste räkenskapsåren å sammanlagt 3 359 000 kronor anteciperas i samband med rekonstruktionen därigenom att motsvarande belopp av aktiekapitalet överföres till reservfonden. Vidare bör emellertid enligt styrelsens mening samtidigt till reservfonden överföras ett belopp, som kan beräknas kvarstå där på längre sikt och som med hänsyn till nya aktiebolagslagens bestämmelser bör uppgå till minst 20 procent av det efter rekonstruktionen erforderliga aktiekapitalet. Styrelsen föreslår att beloppet bestämmes till 5 528 000 kronor.

Sammanlagt skulle sålunda enligt styrelsens förslag aktiekapitalet nedsättas med 25 200 000 kronor från 29 200 000 kronor till 4 000 000 kronor. Nämda belopp 25 200 000 kronor skulle överföras till reservfonden. Vid bokslutet per den 30 juni 1946 skulle bolagets anläggningar nedskrivnas med 16 313 000 kronor, varefter på reservfonden skulle kvarstå 8 887 000 kronor. Under de tre första räkenskapsåren efter rekonstruktionen skulle fonden till följd av driftsförluster efter hand nedgå till omkring 5 528 000 kronor.

Vad beträffar frågan om bolagets kapitalbehov för det planerade utbyggnadsprogrammet skulle såsom framgår av det tidigare nämnda för den första byggnadsetappen erfordras ett belopp av 10 700 000 kronor. Till följd av den likviditetsförsämring bolaget undergår genom driftsförluster under de två närmaste räkenskapsåren och för ersättningsanskaffningar till de nuvarande anläggningarna under övergångsperioden erfordras enligt styrelsens beräkningar ytterligare nytt kapital å tillhoppa 5 300 000 kronor. Bolagets omedelbara behov av nytt kapital skulle sålunda uppgå till sammanlagt 16 000 000 kronor. Styrelsen föreslår att detta belopp tillföres bolaget genom nyteckning av aktier. Aktiekapitalet skulle därigenom ökas till 20 000 000 kronor. Det kapital å sammanlagt 7 500 000 kronor som erfordras för den sista etappen i utbyggnadsprogrammet anser styrelsen kunna täckas genom driftsöverskott och tillfällig upplåning.

Under hänvisning till vad som anförts i skrivelsen hemställer styrelsen, *dels* att Kungl. Maj:t måtte medgiva att bolagets aktiekapital får nedsättas med 25 200 000 kronor i och för rekonstruktion av bolagets ekonomiska ställning den 30 juni 1946, *dels ock* att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa ett anslag å 16 000 000 kronor för nyteckning av aktier i bolaget för möjliggörande av en sådan utbyggnad av bolagets anläggningar, som föreslagits i skrivelsen.

Över styrelsens framställning hava efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, fullmäktige i riksgäldskontoret och kommerskollegium.

Statskontoret har anfört, att de ekonomiska förutsättningarna för den föreslagna utbyggnaden icke kunde bedömas på grundval av de i den remitterade skrivelsen åberopade kalkylerna. Därest utbyggnaden funnes böra komma till stånd, hade statskontoret icke något att erinra mot att staten finansierade densamma genom teckning av aktier i bolaget till det för ändamålet erforderliga beloppet. Härför erforderliga medel syntes böra anvisas såsom investeringsanslag under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier. Den ifrågasatta nedsättningen av bolagets aktiekapital föranledde icke någon erinran från statskontorets sida.

Riksgäldsfullmäktige hava ifrågasatt, huruvida det icke skulle vara mest rationellt att nu, då oljeimporten åter kommit i gång och världsmarknadspriserna på oljeprodukter vida understege skifferoljebolagets framställningskostnader, helt lägga ned företaget, vars anläggningskostnader redan avskrivits i statens räkenskaper. Med hänsyn till anläggningens värde ur beredskapssynpunkt ansåge sig fullmäktige dock icke kunna förorda denna utväg.

I fråga om den fortsatta driften syntes enligt riksgäldsfullmäktiges åsikt valet stå mellan att antingen kraftigt minska rörelsens omfattning och för framtiden uppehålla driften endast i den mån detta vore nödvändigt för företagets bevarande med minsta möjliga kostnader i sådant skick, att anläggningen kunde tagas i bruk i full utsträckning, om förhållandena åter en gång skulle så kräva, eller ock att i anslutning till vad i bolagsstyrelsens framställning förordats vidtaga vissa kapitalkrävande åtgärder, som vore ägnade att förbättra driftresultatet. I fråga om förutsättningarna för bolagsstyrelsens kalkyler hava fullmäktige anfört följande.

De förutsättningar, varifrån styrelsen utgått vid sina kalkyler, nämligen samma tillverkningskostnader som år 1945 och nuvarande marknadspriser å bolagets produkter, synas emellertid fullmäktige synnerligen ovissa, då det ingalunda får anses uteslutet att omkostnaderna på grund av framtida löneförhöjningar och annat kunna komma att stiga väsentligt och man å andra sidan torde böra räkna med, att försäljningspriserna å företagets tillverkningar komma att nedgå. Vid nu angivna förhållanden måste det enligt fullmäktiges mening anses tveklaktigt, om företaget skulle komma att ens bära sina driftkostnader även efter färdigställandet av alla de nyanläggningar, som föreslagits. I stället torde det ej få anses uteslutet, att ytterligare kapitalinsatser framdeles kunna komma att visa sig nödvändiga. Fullmäktige måste därför ställa sig tveksamma i fråga om anvisande av ett så betydande belopp som föreslagits av styrelsen för företagets rekonstruktion. Då fullmäktige emellertid anse sig sakna möjlighet att med någon grad av säkerhet bedöma företagets framtida ekonomiska förutsättningar och möjligheten av att med företagets bevarande för framtiden genomföra den förut antydda utvägen att kraftigt minska driften, vilja fullmäktige dock ej motsätta sig ett genomförande av det föreliggande rekonstruktionsförslaget.

Kommerskollegium har framhållit i sitt yttrande, att det åtminstone tills vidare torde vara önskvärt att en viss beredskap upprätthölles i fråga om skifferoljeproduktionen. Underhåll och vård av anläggningarna skulle draga avsevärda kostnader, även om ingen drift skulle förekomma, varför motiv funnes för fortsattande av produktionen även om en viss årlig förlust skulle

uppstå. Kollegium ville emellertid understryka värdet av att driften ordnades så, att bästa möjliga resultat vunnes. I fråga om bolagsstyrelsens rekonstruktionsförslag funne kommerskollegium, som icke underkastat styrelsens ekonomiska kalkyler rörande den framtida driften någon närmare granskning, de för rekonstruktionen uppdragna huvudlinjerna vara riktiga och tillstyrkte därför bifall till bolagsstyrelsens framställning.

Departementschefen har för egen del i ärendet framhållit följande.

Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp tillkommo som ett led i landets försörjningsplaner för flytande bränsle. Det gällde att så snabbt som möjligt bygga ett oljeverk, vilket kunde ge största möjliga utbyte av olja, och samma mål uppsattes för driften vid de anläggningar vid Kinne-Kleva, vilka bolaget övertog av marinförvaltningen. De särskilda förhållanden, under vilka bolaget sålunda haft att driva sin verksamhet, ha haft stor inverkan på bolagets finansiella resultat. Forceringen av verkets utbyggande gjorde det nödvändigt att utföra arbetet under tider av olämplig väderlek, vilket ökade anläggningskostnaderna. Starkt ökade priser på byggnadsmaterial bidrogo även att höja kostnaderna. Tillverkningsmetoderna hade ännu icke helt kommit över experimentstadiet, och bolagets ledning måste pröva sig fram på olika linjer samtidigt som oljeutvinningen enligt riksdagens direktiv måste hastigt drivas upp till högsta möjliga nivå. Investeringar måste därför göras, som i ljuset av de första årens driftserfarenheter visat sig icke fylla måttet i fråga om produktionseffektivitet. Ledningen har under de första åren, då alla ansträngningar måste koncentreras på oljeutvinningen, icke heller kunnat ägna frågan om biprodukterna en så intensiv uppmärksamhet, som skulle varit önskvärd.

Med hänsyn till dessa förhållanden kan med tillfredsställelse konstateras, att, enligt vad bolagets verkställande direktör under hand uppgivit, oljeverket vid Kvarntorp fram till den 30 juni 1946 beräknas ha producerat cirka 231 000 kbm råolja. Denna oljemängd har inneburit ett icke oväsentligt tillskott till vår försörjning med olja under kristiden. Enligt nämnda uppgifter har oljan i tillverkning kostat i genomsnitt 500 kronor per kbm, om alla nedlagda kostnader både av anläggnings- och av driftskaraktär medräknas. Därast det den 30 juni 1946 kvarstående anläggningsvärdet bestämmes till 11 740 000 kronor men övriga kostnader bibehållas oförändrade, blir tillverkningskostnaden 450 kronor per kbm. De egentliga driftkostnaderna exklusive ränta och amortering ha utgjort i genomsnitt 149 kronor per kbm och uppgå för närvarande till 103 kronor per kbm. Dessa tillverkningskostnader kunna icke anses orimliga i jämförelse med kostnaderna under krigsperioden för andra inhemska bränslen.

Vid anläggningarna i Kinne-Kleva beräknas produktionen av råolja efter bolagets övertagande av anläggningarna den 1 juli 1943 och fram till den 31 maj 1946 uppgå till 21 640 kbm. Av olika anledningar ha produktionskostnaderna därstädes legat högre än vid Kvarntorp. De egentliga driftkostnaderna per kbm ha dock sedan räkenskapsåret 1943/44 nedbringats från 490 kronor till 223 kronor första kvartalet 1946.

Riksdagens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om nedläggande av oljedriften vid Kinne-Kleva föreligger ännu icke. Under förutsättning att riksdagen bifaller detta förslag torde, då det gäller att bedöma skifferoljebolagets framtida verksamhet, hänsyn behöva tagas endast till oljeverket vid Kvarntorp. Anläggningarna där ha stor betydelse ur beredskapssynpunkt för den händelse oljetillförseln utifrån ånyo skulle spärras och de böra därför icke få förfalla. Några andra alternativ synas icke föreligga än att antingen

fortsätta oljedriften vid verket eller också lägga ned densamma med bibehållande av anläggningarna i sådant skick, att driften vid behov kan omedelbart upptagas. Såsom förut nämnts erhöll bolagsstyrelsen i skrivelse den 14 februari 1945 meddelande om att oljeverket vid Kvarntorp enligt regeringens åsikt borde betraktas som ett normalt långtidsföretag. Detta regeringens ståndpunktstagande torde ha grundats på den uppfattningen, att kostnaderna för att efter nedläggande av driften bibehålla anläggningarna i driftsdugligt skick skulle överstiga de förluster, som vid fortsatt drift i ogynnsammaste fall kunde åsamkas statsverket. Det torde icke finnas anledning att frångå den en gång intagna ståndpunkten, därest det kan beräknas, att rimliga förutsättningar föreligga för räntabel drift eller åtminstone att en eventuell förlust icke skall överstiga eljest nödvändiga beredskapskostnader.

Styrelsen för skifferoljebolaget har nu i sin skrivelse den 18 februari 1946 framlagt vissa förslag avseende dels rationalisering av produktionen vid oljeverket och ökad utvinning av biprodukter samt dels en finansiell rekonstruktion av bolaget. Innan jag redogör för min granskning av dessa förslag, vill jag erinra om de principer för statlig affärsverksamhet, vilka kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering utvecklade i sitt förut berörda yttrande den 7 februari 1945. Dessa innebära i korthet, att statliga företag böra drivas efter samma affärsmässiga principer som enskilda företag och att dolda subventioner ej böra förekomma; därest statligt stöd av särskilda skäl anses nödvändigt, bör detta redovisas fullt öppet. Jag ansluter mig till fullo till dessa principer och granskningen av styrelsens förslag har skett med utgångspunkt därifrån.

Enligt styrelsens kalkyler skulle, om de nu gällande importpriserna på olja och bensin icke förändras och om den nuvarande produktionstekniken bibehålles, driften vid oljeverket i Kvarntorp lämna ett årligt underskott av 1 600 000 kronor, vartill skulle komma värdeminskningar å anläggningarna med cirka 2 000 000 kronor om året. Ett sådant resultat, innebärande en förlust för statsverket å sammanlagt 3 600 000 kronor årligen, skulle enligt min mening icke vara tillfredsställande och borde föranleda en omprövning, huruvida det icke vore mest rationellt att nedlägga driften. Styrelsen har emellertid undersökt olika möjligheter att åstadkomma ett bättre driftsresultat och därvid kommit till den slutsatsen, att avsevärda förbättringar skulle ernås genom omfattande nyinvesteringar. Dessa skulle avse uppförande av en tredje kalkugn och en gasolanläggning samt ombyggnad av tre ugnshus jämte därav betingad utvidgning av ångkraftcentral m. m. Härigenom skulle möjliggöras dels ett bättre utnyttjande av biprodukterna och dels en rationalisering av oljeutvinningen. Enligt styrelsens beräkningar skulle investeringarna medföra, att rörelsen efter en övergångsperiod av fem år skulle lämna ett årligt överskott till förräntning av och avskrivningar å icke blott anskaffningsvärdet för de nya anläggningarna utan även å det normala anskaffningsvärdet för de gamla anläggningarna.

Importen av olja och bensin och därmed prisbildningen å dessa produkter har kunnat frigöras redan i slutet av förra året. De föreslagna rationaliseringsarbetena och utbyggnaderna kunna icke slutföras förrän om fem år. Under de första tre åren av utbyggnadstiden beräknas bolaget komma att redovisa en betydande förlust. Det torde icke heller kunna begäras, att ett företag, som driver en för vårt land helt ny produktion och som tillkommit under så säregna förhållanden som skifferoljebolaget, vid fri prisbildning omedelbart skall kunna uppvisa vinst på sin rörelse. Med hänsyn till de förbättringar av driftsresultatet, vilka på grundval av styrelsens kalkyler kunna förväntas, anser jag mig kunna tillstyrka att de av styrelsen föreslagna investeringarna få företagas.

Vad angår förslaget till finansiell rekonstruktion av bolaget har styrelsen följt riktlinjerna för det förslag som i detta hänseende utvecklats av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. Sålunda ha anläggningarna vid Kvarntorp åsatts ett värde, som kan anses motsvara de normala anläggningskostnaderna. Detta värde har tagits som utgångspunkt för beräkning av avskrivningar efter sedvanliga grunder fram till den 30 juni 1946. Därjämte har styrelsen i sitt förslag anteciperat de avskrivningar, som böra göras under de fem övergångsåren 1946/47—1950/51, och kommer därigenom fram till ett nettovärde på anläggningarna vid Kvarntorp per den 30 juni 1946 av 11 740 000 kronor. Anläggningarna vid Kinne-Kleva skola enligt styrelsens förslag nedskrivs till 100 000 kronor. Totalt skulle anläggningarnas värde nedskrivs med 16 313 000 kronor. För täckande av nedskrivningen föreslås att aktiekapitalet nedsättes med motsvarande belopp. Emellertid bör enligt styrelsens mening aktiekapitalet nedsättas med ytterligare 8 887 000 kronor, vilket belopp styrelsen avser att använda dels till täckande av beräknade förluster under de tre första åren av nybyggnadsperioden och dels till bildande av en reservfond. Enligt förslaget skall sålunda aktiekapitalet nedsättas med sammanlagt 25 200 000 kronor till 4 000 000 kronor. Då såsom förut nämnts värdet av statens aktieinnehav redan nedskrivits i statsräkenskaperna till 100 kronor, är något särskilt anslag i anledning av åtgärden icke erforderligt. Den av styrelsen föreslagna nedsättningen av aktiekapitalet torde böra godkännas vid blivande bolagsstämma.

De tidigare berörda investeringarna vid oljeverket i Kvarntorp komma enligt styrelsens kalkyler att draga en sammanlagd kostnad av 18 200 000 kronor. Det omedelbara kapitalbehovet för nyanläggningarna har styrelsen uppskattat till 10 700 000 kronor. Därutöver räknar styrelsen emellertid med ett ytterligare kapitalbehov för de närmaste åren å 5 300 000 kronor dels för nödvändiga ersättningsarbeten å de nuvarande anläggningarna och dels för avhjälpande av den likviditetsförsämring bolaget kommer att undergå till följd av de beräknade driftsförlusterna under nämnda år. Styrelsen föreslår att detta kapital å sammanlagt 16 000 000 kronor tillföres bolaget genom nyteckning av aktier och att sålunda aktiekapitalet ökas till 20 000 000 kronor.

Det av styrelsen framlagda förslaget till utbyggnader jämte nytillskott av kapital för finansiering av dessa synes väl tillgodose kraven på en sund finansiering. Jag anser mig därför kunna tillstyrka styrelsens förslag att bolaget tillföres nytt kapital genom att staten nytecknar aktier för 16 000 000 kronor.

I detta sammanhang torde jag få erinra om att statsrådet Ericsson vid anmälan i statsrådet av frågan om nedläggande av oljedriften vid anläggningarna vid Kinne-Kleva yttrade bl. a. att det kunde ifrågasättas att medel skulle ställas till skifferoljebolagets förfogande såsom kompensation för den ökade förlust, som kunde uppstå i samband med avvecklingen av verket. Denna fråga liksom vissa andra frågor, som sammanhängde med avvecklingen, avsågos emellertid skola upptagas vid senare tillfälle. Styrelsen för skifferoljebolaget har i sin nu förevarande skrivelse den 18 februari 1946 uttalat, att någon förlust för bolaget icke skulle uppstå för räkenskapsåret 1945/46, under förutsättning att underskotten å driften vid Kinne-Kleva under räkenskapsåret täcktes med särskilt därför anslagna medel. Emellertid må framhållas, att bolaget enligt de principer för prissättningen, som voro gällande under tiden intill den 8 december 1945, erhöll full täckning för sina direkta produktionskostnader. Med hänsyn härtill synas eventuella underskott å driften vid Kinne-Kleva före nämnda tidpunkt böra bestridas av bolaget. Däremot kunna skäl anföras för att driftsförlusterna under tiden efter den 7 december 1945 täckas i annan ordning. Denna fråga synes emellertid

böra upptagas till behandling vid en senare tidpunkt, då samtliga spörsmål berörande den föreslagna avvecklingen av Kinne-Klevaverket klart kunna överblickas.

Såsom i propositionen erinrats tillkommo Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp som ett led i landets försörjningsplaner för flytande bränsle. Staten har för ändamålet investerat betydande kapitalbelopp. Sedan numera oljeimporten kommit i gång och världsmarknadspriserna på oljeprodukter understiga bolagets framställningskostnader, har fråga uppkommit om bolagets fortsatta verksamhet.

Utskottet är ense med departementschefen om att andra alternativ därvid icke föreligga än att antingen fortsätta oljedriften vid verket eller nedlägga densamma med bibehållande av anläggningarna i sådant skick, att driften vid behov kan omedelbart upptagas.

Enligt av bolagsstyrelsen uppgjorda kalkyler skulle den årliga driftsförlusten, under förutsättning att ytterligare prisfall på oljeprodukterna icke komme att inträffa, belöpa till cirka 1 600 000 kronor eller, därest värdeminskningsskatt avdrag inberäknas, sammanlagt 3 600 000 kronor för år. Det har emellertid övervägts, huruvida icke genom vissa åtgärder den beräknade förlusten skulle kunna nedbringas eller helt elimineras. Sålunda har bolaget gjort gällande, att genom vissa föreslagna nyinvesteringar rörelsen efter en övergångsperiod av fem år skulle lämna ett årligt överskott till förräntning av och avskrivningar å icke blott anskaffningsvärdet för de nya anläggningarna utan även å det normala anskaffningsvärdet för de gamla anläggningarna. Enligt utskottets mening kan det ifrågasättas, huruvida icke bolagsstyrelsen beträffande de ekonomiska förutsättningarna räknat väl optimistiskt och om vederbörlig hänsyn tagits till den mångfald obestämbara faktorer, som påverka kostnadsberäkningarna. Av bolagets kalkyler torde emellertid framgå att motiv förefinnas för ett fortsättande av driften vid Kvarntorpanläggningarna. Utskottet har därför i valet mellan förenämnda båda alternativ funnit sig böra stanna för Kungl. Maj:ts förslag. Vid detta sitt ställningstagande har utskottet icke minst väglets av hänsynen till anläggningarnas värde ur beredskapssynpunkt.

Utskottet förstår väl de i motionerna uttalade farhågorna rörande den oförmanliga inverkan, som en utvidgning av kalkproduktionen i Kvarntorp skulle kunna utöva å avsättningsmöjligheterna för kalkindustrien i övrigt. Då emellertid uppförandet av den föreslagna tredje kalkugnen i Kvarntorp utgör ett led i den för bolaget såsom nödvändig ansedda rekonstruktionsplanen, anser utskottet sig icke kunna förorda någon avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Utskottet finner sig därför böra avstyrka motionerna.

Utskottet föreslår alltså, att bolaget i enlighet med rekonstruktionsförslaget genom nyteckning av aktier tillföres såsom erforderligt ansett kapital av 16 miljoner kronor och att ett anslag av motsvarande belopp anvisas för nästa budgetår.

Utskottet.

Utskottet, som i särskilt utlåtande denna dag tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om nedläggande av oljedriften vid Kinne-Kleva, anser riktigt, att å driften därstädes uppkommande eventuellt underskott före den 8 december 1945 bör bestridas av Svenska skifferoljeaktiebolaget, då nämligen bolaget intill nämnda tidpunkt erhållit full täckning för sina direkta produktionskostnader.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 370 och II: 560, till *Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget* för budgetåret 1946/47 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

Stockholm den 18 juni 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 215,

Reservat ion

av herrar *Karl Andersson* och *Falla*.
